

Elżbieta RAK-MŁYNARSKA*
Halina ŁAPIŃSKA**

POLITYKA KREDYTOWA BANKÓW A PASYWNOŚĆ KREDYTOWA PRZEDSIĘBIORCÓW W GOSPODARCE POKRYZYSOWEJ

Streszczenie

Kryzys finansowy, którego doświadczyliśmy, stał się powodem niewypłacalności wielu podmiotów – osób fizycznych, przedsiębiorstw, banków, a nawet państw. Wpłynął on na sferę realną gospodarki poprzez kanały finansowania, bowiem brak płynności na rynku finansowym doprowadził do zaostrzenia procedur kredytowych i wzrostu ceny kredytów. To z kolei wpłynęło na spadek popytu na pieniądź i narastanie trudności płatniczych.

Zauważyć można, iż pewne elementy polityki kredytowej zmieniają się wraz ze stanem gospodarki i sytuacji rynkowej, wpływając na zachowania kredytobiorców – spadek lub wzrost popytu na kredyty.

Celem poniższej publikacji jest próba odpowiedzi na pytanie, na ile popyt na kredyty zależy od postaw samych przedsiębiorców i dlaczego nie wszystkie podmioty gospodarcze są zainteresowane zaciąganiem kredytów, mimo iż spełniają wymogi stawiane przez bank kredytobiorcom.

Słowa kluczowe: kryzys, polityka kredytowa, pasywność kredytowa

1. Polityka kredytowa i jej elementy

Polityka kredytowa banku¹ – jest to zbiór zasad, wskazówek i zaleceń dotyczących wszystkich zagadnień odnoszących się do działalności kredytowej. Jest to pewien zespół różnego rodzaju postanowień w zakresie celów, wymogów i oczekiwań, jak też zasad, wytycznych i zaleceń dotyczących działalności kredytowej banków określających specyfikę działalności kredytowej.

* Dr Elżbieta Rak-Młynarska, Wyższa Szkoła Finansów i Prawa w Bielsku-Białej.

** Dr Halina Łapińska, Wyższa Szkoła Finansów i Prawa w Bielsku-Białej.

¹ <http://www.ogn.com.pl/polityka-kredytowa/>

Na politykę kredytową banku składają się:

- Charakter działalności kredytowej oraz podstawowe cele i zadania – bank określa rozmiary akcji kredytowej, a tym samym znaczenie kredytów w całej działalności banku, preferencje w zakresie udzielanych kredytów, głównych adresatów akcji kredytowej (preferowane sektory) oraz źródła finansowania akcji kredytowej
- Pożądani klienci banku – wybór w tym zakresie dotyczy decyzji czy bank obsługuje klientów indywidualnych, korporacyjnych czy obsługuje obydwie grupy klientów.
- Zasady współpracy z klientami oraz jakość i struktura portfela kredytowego – polityka kredytowa banku określa charakter oferty banku: czy ma ona charakter produktowy, gdzie kredyty stanowią określoną zamkniętą ofertę czy otwarty na potrzeby klienta, gdzie oferta banku stanowi płaszczyznę współpracy, w ramach której bank będzie chciał w maksymalnym stopniu zaspokoić potrzeby klientów.
- Sposób i klasyfikacja jakości kredytów i kredytobiorców. Istotnym elementem polityki kredytowej banku jest określenie zdolności kredytowej i metod jej oceny, dzięki czemu możliwa jest ocena dopuszczalnego poziomu ryzyka przy udzielaniu kredytu.
- Polityka w zakresie doboru zabezpieczenia. Z uwagi na dużą liczbę prawnych form zabezpieczenia kredytu bank powinien zwracać szczególną uwagę na stosowanie zabezpieczeń już sprawdzonych w praktyce oraz monitorować te zabezpieczenia, które na skutek zmiany przepisów prawnych zyskały lub straciły znaczenie.
- System podejmowania decyzji kredytowych obejmuje wskazanie szczebla podejmowania decyzji oraz zakresu kompetencji osób podejmujących decyzję na różnych szczeblach struktury banku.
- Monitoring portfela kredytowego oraz zasady postępowania z kredytami o podwyższonym ryzyku. W tym zakresie bank powinien określić zasady postępowania w przypadku wystąpienia nieprawidłowości w realizacji umów, w tym monitorowanie i upominanie, warunki wypowiedzenia umów kredytowych i zasady windykacji należności przez bank.
- Zaostrzenie polityki kredytowej banków, określającej procedury postępowania przy udzielaniu kredytów miało na celu kształtowanie

zamierzonego portfela kredytowego na akceptowalnym poziomie ryzyka.

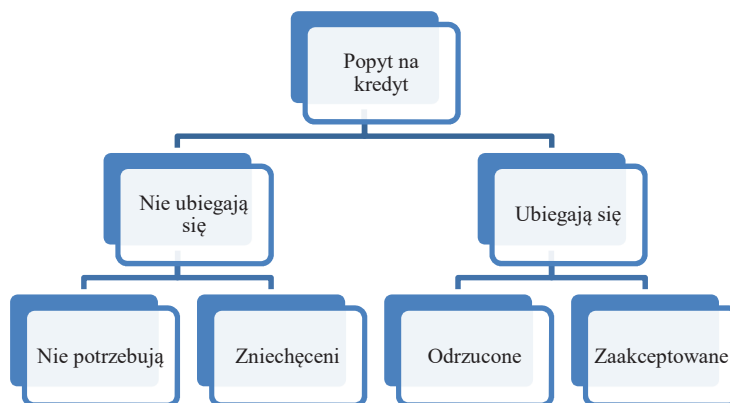
2. Skłonność przedsiębiorców do zaciągania kredytów

Przedsiębiorstwa, w zależności od nastawienia do korzystania z kredytu, możemy podzielić na:

- aplikujące o kredyt i spełniające wymogi banków,
- aplikujące o kredyt, ale z uwagi na wymogi formalne nieuzyskujące takiego dofinansowania,
- niekorzystające z kredytu, ponieważ dysponują środkami własnymi lub posiadają środki pochodzące z rynku kapitałowego,
- nieaplikujące o kredyt, chociaż to finansowanie byłoby im potrzebne, mają dobrą sytuację ekonomiczną i możliwości rozwoju.

Ta ostatnia grupa firm w literaturze jest określana jako **zniechęcony kredytobiorca**², a zjawisko tłumaczące niechęć do ubiegania się o kredyt określa się jako **pasywność kredytową**.

Rysunek 1. Kategorie małych firm i ich popyt na kredyt

Źródło: M. Freel, S. Carter, S. Tagg, C. Mason, *The latent demand for bank debt: characterizing "discouraged borrowers"*, Small Business Economics, May 2012, Volume 38, Issue 4, pp 399-418

² Przegląd definicji „zniechęconego kredytobiorcy” znajduje się w publikacji: A. Sawicka, I. D. Tymoczko, *Dlaczego polskie przedsiębiorstwa nie korzystają z kredytu? Zjawisko zniechęconego kredyto(nie)biorcy*, „Materiały i Studia” nr 310, NBP.

Wyniki badań przeprowadzonych w Wielkiej Brytanii doprowadziły do określenia głównych przyczyn postaw pasywnych. Jednym z głównych powodów pasywności jest czynnik demograficzny:

- pochodzenie etniczne – w przypadku mniejszości etnicznych w USA czy Wielkiej Brytanii, właściciele firm są w niewielkim stopniu zainteresowani korzystaniem z kredytów;
- płeć osoby zarządzającej przedsiębiorstwem – ten czynnik jest niezależny od regionu świata. Zniechęconymi kredytobiorcami są częściej kobiety niż mężczyźni. Obawa przed porażką finansową jest głównym czynnikiem, który wpływa na ograniczenie aktywności ekonomicznej kobiet.

Inne przyczyny występowania postaw pasywnych to:

- niewłaściwy mechanizm selekcji firm ubiegających się o kredyty,
- błędne przekonanie przedsiębiorstw o słabej jakości zabezpieczeń potencjalnego kredytu,
- forma prawna przedsiębiorstwa (często występuje problem oddzielenia majątku firmy od majątku właściciela),
- doświadczenie odmowy w przeszłości, spowodowane złą historią kredytową³.

Istotnym czynnikiem wpływającym na postawę pasywną jest wiek i wielkość przedsiębiorstwa – przedsiębiorstwa duże i dojrzałe postrzegają kredyty, jako łatwo dostępne źródło finansowania w przeciwieństwie do firm małych i młodych.

Ważne jest budowanie trwałych relacji między bankiem a przedsiębiorstwem. Im dłużej firma współpracuje z bankiem, tym lepsza wiedza banku o firmie i lepsza ocena ryzyka. Z kolei sama firma dzięki współpracy z bankiem „uczy się” oceniać własne możliwości i potrzeby.

Na gruncie polskim badania nad zjawiskiem pasywności kredytowej prowadzone są stosunkowo krótko. Podjęły je A. Sawicka i I. Tymoczko⁴, obejmując badaniem około 1200 przedsiębiorstw

³ R. Wolański, *Wpływ otoczenia finansowego na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2013, s. 25.

⁴ Badania w zakresie zjawiska zniechęcenia kredytowego wśród polskich przedsiębiorców podjęte zostały w 2014 r. (A. Sawicka, I. D. Tymoczko, „Dlaczego polskie przedsiębiorstwa...”).

niefinansowych oraz korzystając z danych zbieranych przez GUS⁵, obejmujących około 15 tys. podmiotów. Przeprowadzone badania potwierdziły, iż w polskich firmach dominuje strategia funkcjonowania bez finansowania kredytowego, przy czym jest to trend obserwowany w wielu innych krajach, a związany m.in. z dostępem do innych źródeł kapitału, m.in. rynków kapitałowych.

Polscy kredytobiorcy jako kluczowe powody pasywności kredytowej podają⁶:

- skomplikowane procedury bankowe,
- zbyt wysokie oprocentowanie kredytu,
- nadmierne w stosunku do możliwości firmy wymagania zabezpieczeniowe,
- niejasny sposób przyznawania kredytów.

Problem zniechęcenia kredytowego częściej uwidacznia się w sektorze MSP⁷ niż w grupie podmiotów dużych, a przyczyną jest kilka szczególnych cech małych i średnich firm: okresowo pogarszająca się wypłacalność, nieduża wielkość, brak lub krótka historia kredytowa.

Małe firmy nie zawsze są w stanie zgromadzić wystarczającą ilość środków, aby przetrwać trudniejsze okresy, szczególnie, jeśli ich działalność ma charakter sezonowy. Stąd też okresowo w tych firmach mogą występować ograniczenia płynności i opóźnienia w regulowaniu zobowiązań. W przypadku kredytu bankowego, gdzie możliwość negocjacji warunków spłaty kredytu jest bardzo ograniczona, występuje obawa przed korzystaniem z tego źródła finansowania. Są to często firmy rodzinne, zatrudniające 1 lub 2 osoby, funkcjonujące na rynku krótko, stąd też nie mają one historii kredytowej i nie są dla banków wiarygodnym partnerem, co stawia je w gorszej pozycji wobec banku. Właściciele małych firm nie posiadają wystarczającej wiedzy ekonomicznej, nie stać ich na korzystanie z płatnej pomocy doradców a często to nie chcą się przyznać do własnej niewiedzy, stąd też postawa określana jako zniechęcenie do zaciągania kredytu.

Badania ankietowe przeprowadzone przez NBP pokazały, że głównym powodem braku zainteresowania kredytami jest posiadanie wystarczającej ilości środków własnych i korzystanie ze źródeł niebankowych. Dla polskich przedsiębiorstw ważniejsze jest zapewnienie

⁵ GUS – Główny Urząd Statystyczny.

⁶ A. Sawicka, I. D. Tymoczko, op.cit.

⁷ MSP – Małe i Średnie Przedsiębiorstwa.

bezpieczeństwa finansowego niż uzyskanie wysokich stóp zwrotu dzięki wykorzystaniu dźwigni finansowej. Ze sprawozdań składanych przez przedsiębiorstwa do GUS wynika, że ponad połowa firm wykorzystuje zobowiązania do finansowania nie więcej niż połowy majątku, a udział kredytu w kapitale całkowitym wynosi ok. 14%⁸.

Z przeprowadzonych badań wynika również, że w latach 2010-2012 o kredyt ubiegało się około 58% badanych przedsiębiorstw, a odrzucono około 4,5% wniosków. Około 40% firm świadomie nie korzysta z kredytów, dysponując innymi źródłami finansowania, a około 4% firm, które potrzebują finansowania, nie decyduje się na złożenie wniosków o kredyt – są to głównie małe i średnie przedsiębiorstwa.

Tabela 1. Odsetek przedsiębiorstw aplikujących o kredyt i podmiotów potrzebujących finansowania bankowego, ale nieubiegających się o kredyt w Polsce w latach 2010-2012

Przedsiębiorstwo	Tak, ubiegało się	Nie, nie ubiegało się bo nie potrzebowało dodatkowego finansowania	Nie, nie ubiegało się, mimo, że potrzebowało dodatkowego finansowania
Duże	60,4	36,6	3,1
MSP	53,8	41,7	4,5

Źródło: Ankieta NBP, w Agnieszka Sawicka, Izabela D. Tymoczko: Dlaczego polskie przedsiębiorstwa nie korzystają z kredytu? Zjawisko zniechęconego kredyto(nie)biorky. Materiały i Studia nr 310, NBP, s. 29.

Odsetek zniechęconych kredytobiorców w Polsce jest niższy, niż w strefie euro, gdzie wynosi on około 5% (najwięcej w Grecji – 16% najmniej w Finlandii – 1%).

⁸ NBP, Sytuacja finansowa sektora przedsiębiorstw (kolejne edycje), www.nbp.pl

Tabela 2 Odsetek przedsiębiorstw aplikujących o kredyt i podmiotów potrzebujących finansowania bankowego, ale nieubiegających się o kredyt w krajach strefy euro w latach 2010-2012

Przedsiębiorstwo	Aplikujące o kredyt	Nie aplikujące z obawy przed odrzuceniem wniosku	Nie aplikujące, bo własne środki były wystarczające	Nie aplikujące z innych przyczyn	Brak danych
Duże	30,4	1,5	46,9	19,8	1,4
MSP	23,2	6,0	45,8	24,3	0,8

Źródło: Ankieta ECB, [w:] Agnieszka Sawicka, Izabela D. Tymoczko, „Dlaczego polskie przedsiębiorstwa...”, s. 30

Wyniki ankiety przeprowadzonej przez EBC, wśród głównych przyczyn zniechęcenia kredytowego wskazują, że są to głównie: własne przekonanie o braku zdolności kredytowej (ok. 30%), niekorzystne warunki kredytowe (20%) oraz obawa przed odrzuceniem (6%).

3. Kredyt jako źródło finansowania działalności gospodarczej

Finansowanie działalności gospodarczej środkami zewnętrznymi daje przedsiębiorstwu wiele możliwości: zwiększa płynność finansową, daje możliwość obniżenia podatków przez wykorzystanie dźwigni finansowej, umożliwia inwestycje itp.

Wśród zewnętrznych źródeł finansowania do najpopularniejszych należy kredyt bankowy. Popyt na kredyty jest uzależniony od wielu czynników, przede wszystkim jest związany z cyklem koniunkturalnym. W okresie dobrej koniunktury, zarówno firmy, jak i osoby prywatne są zainteresowane kredytami wykorzystanymi na różne cele. Dla banków, dla których kredyt jest źródłem dochodów jest to szansa na wzrost własnych zysków. W warunkach silnej konkurencji o klienta banki rozluźniają swoją politykę kredytową i taki kredyt można stosunkowo łatwo uzyskać. Kiedy pojawiają się pierwsze symptomy kryzysu, zainteresowanie kredytami zaczyna słabnąć, konsumenci i przedsiębiorcy przejawiają mniejszą skłonność do zaciągania kredytów, ponieważ nie wiedzą, jakie zmiany zajdą w gospodarce. Obawy o przyszłość powstrzymują ich przed nadmiernym rozmachem czy to w zakresie inwestycji, czy konsumpcji. Banki w tym okresie zaostrzają swoją politykę kredytową, ale najczęściej ma to postać bardziej restrykcyjnego

egzekwowania już zaciągniętych kredytów, poza tym trudniej jest pozyskać nowy kredyt i jest on zazwyczaj droższy.

Kryzys finansowy, związany z zaangażowaniem sektora finansowego w ryzykowne aktywa pozbawione kontroli, zapoczątkowany w roku 2008 upadkiem banku Lehman Brothers, spowodował zaostrenie procedur bankowych, co znacząco wpłynęło na wzrost trudności z uzyskaniem kredytu i wzrost jego ceny. Skutkiem tego był spadek popytu na kredyt, zahamowanie akcji kredytowej przedsiębiorstw i osób fizycznych, co wpłynęło na ograniczenie płynności podmiotów gospodarczych. Kolejnym skutkiem był spadek popytu na towary (również importowane) i spadek eksportu. Kolejne negatywne efekty to zmniejszenie dopływu pieniądza do gospodarki, ograniczenie produkcji i inwestycji, spadek popytu, wzrost bezrobocia i spadek siły nabywczej ludności.

Pobudzenie gospodarki w tej sytuacji może nastąpić wówczas, jeśli uzyska ona dodatkowe wsparcie w postaci gwarancji lub dopłat do kapitału dla zagrożonych upadkiem instytucji finansowych i dofinansowania programów pobudzających popyt, w formie tymczasowej pomocy publicznej. Takie działania z jednej strony ratują zagrożone upadłością podmioty obawiając się skutków ich upadłości, ale z drugiej strony dają sygnał, iż te podmioty są bezkarne, jeśli chodzi o odpowiedzialność za popełnione błędy. Przykłady takiego postępowania to np. General Motors w USA czy banki różnych krajów, określane, jako „zbyt duże by upaść”⁹. 1 czerwca 2009 roku koncern General Motors ogłosił bankructwo i przeszedł w stan upadłości. 11 lipca 2009 roku GM zostało wykupione przez Departament Skarbu USA i od tego czasu prowadzi działalność, jako General Motors Company. Według badania waszyngtońskiej organizacji Good Jobs First, w latach 2010-2013 koncern General Motors otrzymał ok. 3, 5 mld dolarów dotacji z programów federalnych i stanowych, co dało mu 4 miejsce wśród najbardziej dotowanych firm w USA¹⁰.

Stany Zjednoczone przeznaczyły na programy pomocowe ponad 1,2 bln dolarów, kraje Unii Europejskiej 1,8 bln euro, a Japonia i Chiny zaangażowały kwoty idące w setki miliardów dolarów. Pieniądze te

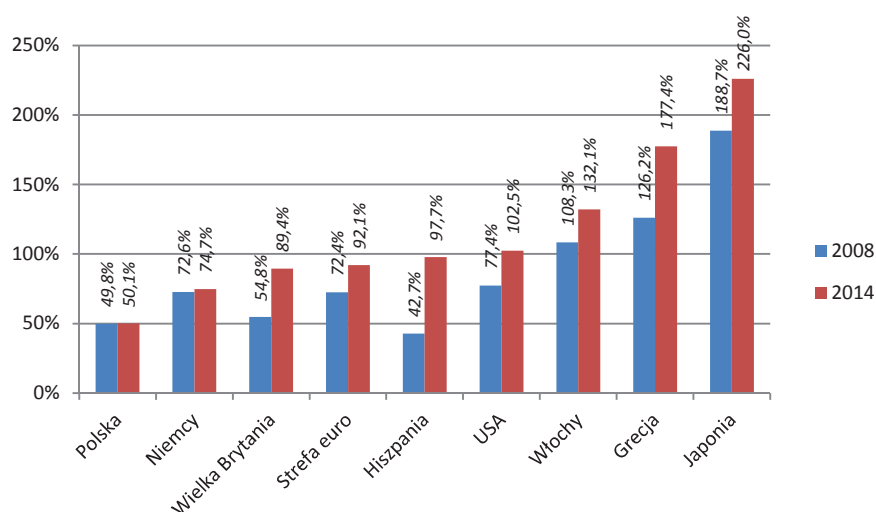
⁹ W czasie kryzysu 2008 r. rządy wspomagały finansowo jedynie największe banki, pozostawiając samym sobie banki małe.

¹⁰ P. Mattera, *Subsidizing the Corporate One Percent: Subsidy Tracker 2.0 Reveals Big-Business Dominance of State and Local Development Incentives* (ang.). Good Jobs First, Waszyngton, USA, luty 2014. [dostęp 2014-03-18]. s. 5.

pożyczano na rynkach światowych, co doprowadziło do zadłużenia państw, lub je dodrukowywano (USA, Wielka Brytania), zwiększając zagrożenie inflacją¹¹.

Jednakże ratowanie chwiejących się systemów finansowych przy malejącej bazie podatkowej zwiększa zadłużenie państw, co powoduje, że kryzys prywatnych instytucji finansowych przekształca się w kryzys finansów publicznych, którego jednym z głównych symptomów jest rosnący dług publiczny (por. rysunek 2).

Rysunek 2. Relacja długu publicznego do PKB w wybranych krajach w latach 2008 i 2014

Źródło: <http://analizy.investio.pl/wzrost-dlugu-w-stosunku-pkb-w-wybranych-krajach/>

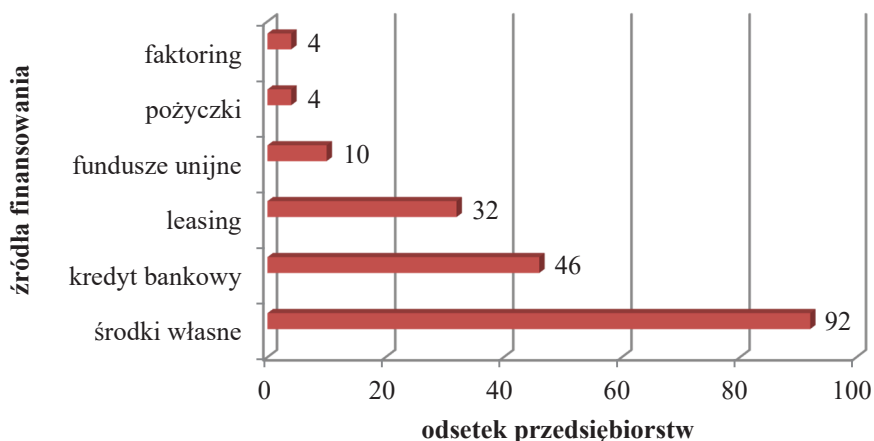
Na przestrzeni sześciu lat wyraźnie rysuje się wzrost wskaźnika we wszystkich obserwowanych krajach, przy czym w przypadku Stanów Zjednoczonych, Japonii, Grecji, Hiszpanii oraz Wielkiej Brytanii są to wysokie wzrosty. Interesująca sytuacja jest w Grecji, gdzie w ramach programu pomocowego założono cel w postaci poziomu wskaźnika długu publicznego do PKB w wysokości 120% w roku 2020, a tymczasem Grecja zamiast przybliżyć się do tego poziomu, oddaliła się. Przyczyną tego stanu rzeczy, mimo spadku długu publicznego od 2008 r. jest równoczesny znaczący spadek PKB. Najmniejsze zmiany

¹¹ J. Węclawski, *Wielkie banki i ich rola w kryzysie finansowym*, AN N A L E S Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia, Vol. XLvii, 1 Sectio H 2013, Uniwersytet Marii Curie -Skłodowskiej w Lublinie, Katedra Bankowości.

wskaźnika wystąpiły w Niemczech, co jest efektem polityki rządu, dążącej do utrzymania nadwyżki budżetowej i redukcji zadłużenia. Również w Polsce zmiana wskaźnika jest stosunkowo niewielka, ale jest to efektem sztucznego zaniżenia na skutek wdrożenia reformy systemu emerytalnego, i przejęcia części środków z otwartych funduszy emerytalnych.

Zgodnie z klasycznym cyklem koniunkturalnym w fazie ożywienia zainteresowanie kredytami bankowymi powinno rosnąć, ale nie zawsze tak się dzieje. Zauważono, że w wielu wypadkach, przedsiębiorstwa, które mogłyby otrzymać kredyt i dalej rozwijać się, nie są zainteresowane kredytami, mimo iż byłaby to dla nich szansa na rozwój. To zjawisko określa się mianem „syndromu zniechęconego kredytobiorcy”¹² czy też pasywności kredytowej. Badania prowadzone w NBP i GUS potwierdzają, że polskie przedsiębiorstwa preferują finansowanie inwestycji ze środków własnych, co w znacznym stopniu ogranicza ich popyt na kredyty (por. rysunek 2).

Rysunek 3. Źródła finansowania MSP (w 2010 r.)

Źródło: MŚP pod lupą. Raport TNS Pentor dla EFL

W tym kontekście interesująco kształtują się źródła finansowania inwestycji w sektorze przedsiębiorstw (por. tabela 3). Zarówno w sektorze dużych, jak i małych przedsiębiorstw środki własne stanowią

¹² A. Sawicka, I. D. Tymoczko, „Dlaczego polskie przedsiębiorstwa...”.

główne źródło finansowania działalności inwestycyjnej, na drugim miejscu jest kredyt, ale stosunkowo niewielka grupa firm korzysta z tej formy (ok. 16-17% przy około 70 % firm finansujących się środkami własnymi).

Tabela 3. Źródła finansowania inwestycji w sektorze przedsiębiorstw w 2010 r. (w %)

Wyszczególnienie	Środki własne	Środki budżetowe	Krajowe kredyty i pożyczki	Środki zagraniczne	Inne źródła	Nakłady niefinansowane
Małe	60,97	3,1	17,11	14,34	3,94	0,55
Średnie	67,08	3,72	16,87	7,01	4,16	1,16
Duże	71,38	5,12	8,37	6,93	1,69	6,51
MSP	64,92	3,5	16,96	9,6	4,08	0,94
Ogółem	69,01	4,52	11,53	7,91	2,57	4,46

Źródło: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2010–2011, (red.) A. Brussa, A. Tarnawa, PARP, Warszawa 2012, s. 191.

W roku 2013 słabszy wzrost kredytów dla przedsiębiorstw stanowił rezultat niepewności co do rozwoju sytuacji gospodarczej w całym roku po spowolnieniu odczuwanym na przełomie lat 2012/2013. Poprawa koniunktury w kraju i spadek oprocentowania kredytów wywołały przyspieszenie dynamiki kredytów inwestycyjnych (do 6,6% na koniec 2013 r. wobec spadku o 2,8% r/r na koniec 2012 r.). W 2013 r. wraz z poprawiającą się sytuacją makroekonomiczną została rozluźniona polityka kredytowa banków wobec przedsiębiorstw. Poprawiła się również sytuacja finansowa i płynność przedsiębiorstw, stąd spadek popytu na finansowanie o charakterze bieżącym (kredyty operacyjne), których wartość obniżyła się na koniec 2013 r. o 0,1% r/r wobec wzrostu o 3,8% w 2012 r.¹³. W 2014 r. zauważalny był wzrost zadłużenia przedsiębiorstw z tytułu kredytów i pożyczek, przy czym, wzrastało zadłużenie w formie kredytów długoterminowych przy ograniczeniu zadłużenia krótkoterminowego, przede wszystkim dzięki dysponowaniu przez przedsiębiorstwa dużymi środkami własnymi. Zadłużenie z tytułu kredytów i pożyczek stanowi ok. 30% całkowitych zobowiązań sektora

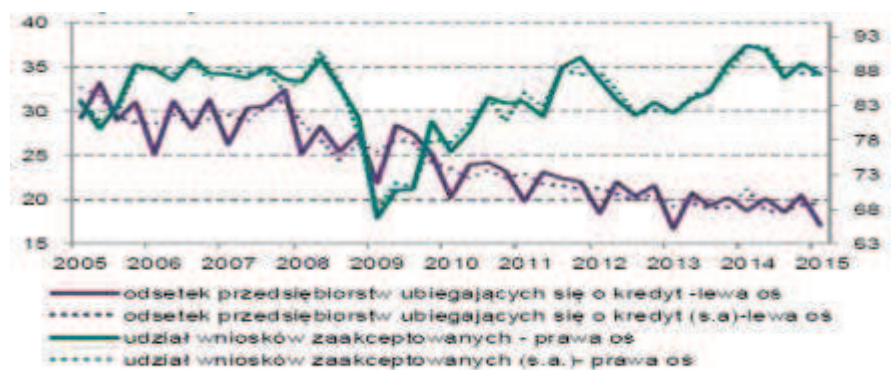
¹³ Raport o stanie sektora Małych i Średnich Przedsiębiorstw w Polsce w latach 2012–2013, Warszawa 2014, <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/713/21789.pdf>

i utrzymuje się na niezmiennym poziomie. W 2014 r. udział przedsiębiorstw korzystających z jakiegokolwiek formy kredytu lub pożyczki wyniósł 67,4% analizowanych podmiotów. Co prawda, popyt na krótkoterminowe finansowanie bankowe spada, ale w dalszym ciągu przedsiębiorstwa częściej korzystały z tego rodzaju kredytów i pożyczek na finansowanie bieżącej działalności, niż z kredytów i pożyczek długoterminowych. Wśród kredytobiorców następuje powolny wzrost podmiotów posiadających zobowiązania długoterminowe¹⁴. W I kwartale 2015 r. zauważyć można było wyraźny wzrost dynamiki kredytu, na co złożyły się dwa czynniki: wzrost tempa zadłużenia z tytułu kredytu krótkoterminowego oraz niższa niż w IV kwartale 2014 r., ale nadal dwucyfrowa dynamika kredytu długoterminowego. Największy popyt na kredyty zgłaszał sektor energetyczny, co wiązało się z finansowaniem znaczących inwestycji w tej branży. Równocześnie odnotowano spadek odsetka kredytobiorców, co oznacza wzrost koncentracji zadłużenia wobec banków w firmach w największym stopniu korzystających z kredytu.

W I kwartale 2015 r. udział przedsiębiorstw korzystających z jakiegokolwiek formy kredytu lub pożyczki wyniósł 67% populacji. Utrzymuje się tendencja do ograniczania zadłużenia w formie krótkoterminowych kredytów i pożyczek na finansowanie bieżącej działalności, natomiast w dalszym ciągu rośnie natomiast popyt na kredyty długoterminowe. W I kwartale br. wartość kredytów i pożyczek krótkoterminowych stanowiła około 36% całkowitego zadłużenia przedsiębiorstw z tytułu kredytów i pożyczek, pozostając tym samym na jednym z niższych poziomów w całym badanym okresie. Wzrost popytu na kredyt może być również efektem spadku stóp procentowych. Dla wielu firm dopiero przy obecnej cenie, pojawiła się możliwość zaciągnięcia kredytu, a dla innych dopiero teraz wykorzystanie dźwigni finansowej staje się opłacalne.

¹⁴ *Sytuacja finansowa sektora przedsiębiorstw w IV kw. 2014 r.*, NBP, Nr 1/15 (kwiecień 2015 r.), http://www.nbp.pl/publikacje/przedsiębiorstwa/raport_04_2014.pdf

Rysunek 4. Obserwowany popyt na kredyt, odsetek złożonych i zaakceptowanych wniosków kredytowych

Źródło: Szybki Monitoring NBP Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w I kw. 2015 r. oraz prognoz na II kw. 2015 r., NBP, Nr 02/15 (kwiecień 2015 r.)

Analizując rysunek 4 zauważyć można pewne charakterystyczne zjawiska: od roku 2005 popyt na kredyty wciąż maleje – w roku 2005 około 35% firm składało wnioski kredytowe i ta liczba wciąż spada – w roku 2012 było to poniżej 20% firm, a na 2015 r. szacuje się, że z wnioskami kredytowymi wystąpi około 17% podmiotów – zainteresowanie kredytem spadło do najniższego od 2008 r. poziomu. Równocześnie na względnie stabilnym, stałym poziomie utrzymuje się liczba wniosków zaakceptowanych z wyjątkiem lat 2008-2009, kiedy banki znacząco zaostrzyły swoją politykę wobec firm i liczba zaakceptowanych wniosków spadła do poziomu około 65%. W kolejnych latach po zaostrzeniu procedur kredytowych stopniowo liczba pozytywnie ocenionych wniosków wzrastała, co oznacza, że podmioty gospodarcze lepiej przygotowywały wnioski kredytowe. Najczęstszą przyczyną odmów przyznania kredytu był brak lub zbyt niska zdolność kredytowa¹⁵, chociaż zdolność firm do terminowego wywiązywania się z zobowiązań poprawiła się, i dotyczyło to zarówno dużych przedsiębiorstw, jak i sektora MSP. W efekcie tego oceny płynności

¹⁵ Na podstawie: Szybki Monitoring NBP Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w I kw. 2015 r. oraz prognoz na II kw. 2015 r., NBP, Nr 02/15 (kwiecień 2015 r.).

podniosły się do poziomu sprzed 2008 r.¹⁶ Ogólnie skala zainteresowania kredytem pozostaje jednak nadal niska, mimo, że jego dostępność jest coraz większa. Jednym z powodów może być bariera psychologiczna, określana jako pasywność kredytowa, czy syndrom zniechęconego kredytobiorcy.

Podsumowanie

W warunkach braku stabilności systemu finansowego zrozumiałe jest ograniczone zaufanie do instytucji kredytu. Jednakże w warunkach dobrej koniunktury nie wszystkie podmioty wykorzystują szanse na rozwój, stąd rodzi się pytanie, jakie działania podjąć, aby ograniczyć pasywne postawy. Przede wszystkim należy rozwiązać problem **asymetrii informacji**, gdyż przedsiębiorcy nie zawsze mają pełną wiedzę o szansach i zagrożeniach związanych z finansowaniem przez kredyt. Należy również wdrożyć system programów wsparcia finansowego. Kryzys, który pojawił się w 2008 r. spowodował ograniczenie wsparcia kredytowego dla przedsiębiorstw, a to wpłynęło na spadek aktywności gospodarczej oraz ograniczenie tempa wzrostu w całej Europie. Wiele firm z sektora MSP zakończyło lub ograniczyło swoją działalność, inne zmieniły metody finansowania i bazują głównie na własnych środkach. Ich dalszy rozwój jest możliwy pod warunkiem, że wygospodarują własne środki. Mimo złagodzenia w chwili obecnej polityki kredytowej wobec przedsiębiorstw, wiele z nich deklaruje pasywność kredytową, a powodem tego są złe doświadczenia z ubiegłych lat. Wiele krajów uruchamia programy rządowe, adresowane do sektora MSP w postaci systemów gwarantowania kredytów, systemów gwarancji wzajemnych, które mają ograniczyć utrudnienia w dostępie do kredytów dla tej grupy podmiotów. Od roku 2013 takie programy wsparcia dla MSP wprowadziła m.in. Wielka Brytania, Węgry. Również w Polsce jest to program gwarancji *de minimis*, a jego efektem było udzielenie kredytu ponad 65 tysiącom małych średnich i mikroprzedsiębiorstw, pojawiło się około 6-7% nowych kredytobiorców w sektorze MSP. Program ten daje możliwość skorzystania z kredytu firmom, które mają zdolność do spłaty zadłużenia, ale nie posiadają wymaganych zabezpieczeń. Dodatkową korzyścią wdrożenia tego programu jest możliwość rozpoczęcia współpracy z bankami i budowanie własnej historii kredytowej przez

¹⁶ Sytuacja finansowa sektora przedsiębiorstw w I kw. 2015 r., NBP, Nr 2/15 (czerwiec 2015 r.), http://www.nbp.pl/publikacje/przedsiębiorstwa/raport_01_2015.pdf

firmy, które nie uzyskałyby kredytu na komercyjnych warunkach – głównie firmy małe i młode. W ten sposób realizowane programy wsparcia pomagają nie tylko samym firmom, ale również wpływają na poprawę funkcjonowania gospodarki, jako całości.

Literatura

- [1]. Mattera P., *Subsidizing the Corporate One Percent: Subsidy Tracker 2.0 Reveals Big-Business Dominance of State and Local Development Incentives* (ang.). Good Jobs First, Waszyngton, USA, luty 2014. [dostęp 2014-03-18]. s. 5.
- [2]. Sawicka A., Tymoczko I. D., *Dlaczego polskie przedsiębiorstwa nie korzystają z kredytu? Zjawisko zniechęconego kredyto(nie)biorcy*, „Materiały i Studia” nr 310, NBP.
- [3]. *Szybki Monitoring NBP Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w I kw. 2015 r. oraz prognoz na II kw. 2015 r.* NBP, Nr 02/15 (kwiecień 2015 r.)
- [4]. Węclawski J., *Wielkie banki i ich rola w kryzysie finansowym* A N N A L E S Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia, Vol. Xlvii, 1 Sectio H 2013, Uniwersytet Marii Curie - Skłodowskiej w Lublinie, Katedra Bankowości.
- [5]. Wolański R., *Wpływ otoczenia finansowego na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2013.

Strony internetowe

- [1]. *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2012-2013*, Warszawa 2014, <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/713/21789.pdf>
- [2]. *Sytuacja finansowa sektora przedsiębiorstw w IV kw. 2014 r.*, NBP, Nr 1/15 (kwiecień 2015 r.), http://www.nbp.pl/publikacje/przedsiębiorstwa/raport_04_2014.pdf,
- [3]. *Sytuacja finansowa sektora przedsiębiorstw w I kw. 2015 r.*, NBP, Nr 2/15 (czerwiec 2015 r.), http://www.nbp.pl/publikacje/przedsiębiorstwa/raport_01_2015.pdf
- [4]. <http://www.ogn.com.pl/polityka-kredytowa/>

**ATTITUDES OF LOAN TAKERS AND CREDIT POLICY
OF BANKS IN POST-CRISIS ECONOMY**

Summary

Last financial crisis caused insolvency of many entities: natural persons, companies, banks and even whole states. The crisis had a serious impact on the real sphere of the economy through channels of financing because the lack of liquidity on the financial market meant stricter credit procedures and more expensive loans.

This, in turn, brought about the fall in the demand for money and cumulation of payment difficulties. It may be noticed that certain elements of credit policy change along the changing conditions of the economy and situation on the market, influencing the loan takers' behaviour - rise or fall in the demand for loans.

The aim of the paper is an attempt to answer the question to what extent the demand for loans is shaped by the attitudes of the entrepreneurs themselves and why not all economic entities are interested in taking out loans despite fulfilling the credit conditions of banks.

Key words: *crisis, credit policy, credit passivity*